

ارزیابی پتانسیل‌های اکوتوریستی منطقه بش‌قارداش بجنورد با استفاده از مدل SWOT^۱

تیمور جعفری*

عضو هیأت علمی دانشکده‌ی علوم زمین دانشگاه دامغان

چکیده:

اکوتوریسم، به طور عمده بر منابع و جاذبه‌هایی استوار است که محیط طبیعی در اختیار گردشگر قرار می‌دهد که بهره‌گیری از آن علاوه بر نیازمندی به امکانات و شرایط مناسب مستلزم حفاظت از منابع طبیعی است، این امر از طریق تعیین پتانسیل محیط زیست طبیعی برای جذب گردشگران قابل تحقق است. مقاله حاضر با تکیه بر پژوهش انجام شده با مدل SWOT، قابلیت و محدودیت‌های عوارض ژئومورفولوژیکی مؤثر بر اکوتوریسم در منطقه بش‌قارداش از توابع بخش مرکزی شهرستان بجنورد را بررسی و تحلیل کرده است. جهت ارزیابی و تحلیل پتانسیل‌ها و تنگناهای توسعه اکوتوریسم در منطقه بش‌قارداش و به منظور دستیابی به راهبردهای کلی توسعه گردشگری در محدوده مطالعاتی، با طبقه‌بندی ساختارهای مربوطه، با استفاده از مدل SWOT راهبردهای تلفیقی استخراج شد. ضمن تهیه نقشه ژئومورفولوژی منطقه با نرم‌افزار ILWIS با استفاده از این مدل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای آن تعیین و اولویت‌بندی شده است. مجموع امتیاز وزنی نقاط قوت منطقه برابر با ۳/۹۹۵ بدست آمده است. حال آنکه مجموع امتیاز وزنی نقاط ضعف منطقه ۱/۵۳ تعیین گردیده است. این نشانگر تأثیر برتر نقاط قوت منطقه بش‌قارداش در میان عوامل داخلی است. از سوی دیگر مجموع امتیاز وزنی فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه به ترتیب برابر با ۲/۸۹ و ۱/۱۱ محاسبه شده است. برتری امتیازهای مربوط به فرصت‌های گردشگری و نقاط قوت داخلی مانند جاذبه‌های اکوتوریستی ممتاز و تنوع چشم‌اندازهای طبیعی و بکر در سطح منطقه، حاکی از وجود شرایط بسیار مطلوب برای برگزاری تورهای طبیعت گردی، انواع فعالیت‌های اکوتوریستی و توسعه گردشگری ماجراجویانه، ورزشی، درمانی، علمی، تابستانی و زمستانی در منطقه بش‌قارداش است. در حالی که فقدان زیرساختها، امکانات لازم، تبلیغات مؤثر، عدم سرمایه‌گذاری‌های مناسب و کمی توجه به مناطق گردشگری کوهستانی و دره‌ای به عنوان سرمایه‌های اکوتوریستی کشور در سطح کلان، از موانع توسعه اکوتوریسم پایدار در این منطقه هستند.

واژگان کلیدی: اکوتوریسم، ژئومورفوتوریسم، بش‌قارداش، بجنورد، مدل SWOT

^۱- Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats

۱- مقدمه:

واژه اکوتوریسم^۱ مخفف اصطلاح Ecological Tourism، پدیده‌ای نسبتاً جدید در صنعت گردشگری است که تنها بخشی از این صنعت را به خود اختصاص می‌دهد (Nyaupane & Thapa, 2004: 25) و از شاخه‌های بسیار گسترده و به سرعت در حال گسترش گردشگری به شمار می‌رود که پیش‌بینی می‌شود سالیانه تا ۶ درصد رشد در کشورهای جهان و از جمله در کشورهای در حال توسعه داشته باشد و در این گونه از گردشگری هدف گردشگر می‌تواند شامل لذت جویی از طبیعت بکر، ماجراجویی، آموزش، گذران اوقات فراغت، تفریح و یا حتی درمان باشد (رنجبریان و زاهدی، ۱۳۸۹: ۷۷؛ Rinzin, 2007: 114) و به عنوان یکی از ارکان مهم صنعت توریسم و جهانگردی است که توجه گردشگران و جهانگردان را به خود جلب کرده است (فنل، ۱۳۸۵: ۱؛ فال سلیمان و حجتی پور، ۱۳۹۰: ۲). امروزه پدیده گردشگری و اکوتوریسم، به لحاظ درآمدزایی فراوان آن، بسیاری از کشورهای جهان را بر آن داشته است که سرمایه‌گذاری زیادی را به این بخش اختصاص دهند (Tremblay, 2006: 34) و می‌تواند یک منبع مهم اشتغال‌زایی به صورت مستقیم در کسب و کارهای گردشگری و به صورت غیرمستقیم در کسب و کارهایی باشد که از منافع گردشگری منتفع می‌شوند (ضیایی، ۱۳۸۸: ۱۰۷). علاوه بر ایجاد اشتغال، توسعه منطقه‌ای از آثار مهمی است که توسعه اکوتوریسم به همراه آورده است (شفیع زاده، ۱۳۸۱: ۴۲؛ امیراحمدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲). از آن رو که راه حل نهایی مسأله بیکاری شهری و تراکم جمعیت بهبود محیط روستایی است، از این نظر توسعه روستایی نسبت به توسعه شهری ضرورت پیدا می‌کند (تودارو، ۱۳۶۸: ۴۵). ایجاد اشتغال، کسب درآمد ارزی، بهبود تراز پرداخت‌ها، افزایش درآمدهای مالیاتی از محل فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با گردشگری، ایجاد تعادل منطقه‌ای، تعدیل ثروت، دگرگون ساختن فعالیت‌های اقتصادی و سوق دادن درآمد از مناطق شهری به روستاها و جلوگیری از برون کوچی روستائیان، از جمله نتایج اقتصادی گردشگری است (استادحسین، ۱۳۷۹: ۱۵-۱۴). از آنجا که ارتقای فرصت‌های اقتصادی و اشتغال در دستور اصول توسعه هزاره سوم می‌باشد، استفاده توریستی و کارکرد طبیعت گردی مناطق مستعد، علاوه بر منافع مادی، پاسخگوی نیازهای روحی و روانی گردشگران اکوتوریسم نیز خواهد بود و از راهکارهای توسعه کیفی و پایدار مناطق مستعد اکوتوریسم، شناسایی این مناطق به لحاظ برخورداری از پتانسیل‌های طبیعی و برنامه‌ریزی در راستای بهره‌برداری بهینه از این توانمندی‌ها در جهت توسعه پایدار است. تحلیل و ارزیابی پتانسیل‌ها و توانمندی‌ها، نیاز وافر به برنامه‌ریزی بنیادی به منظور توسعه و مدیریت صنعت گردشگری دارد (رنجبریان، ۱۳۸۲: ۵۵).

استان خراسان شمالی بالغ بر ۳۳ مکان طبیعی جاذب گردشگری است که حدود نیمی از این مکان‌های جاذب از توپوگرافی کوهستانی و دره‌ای با چشم‌اندازهای ویژه و منحصر به فرد برخوردار است (جعفری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۲). با وجود بهره‌مندی نسبی از منابع آب و خاک نواحی کوهستانی

استان، متأسفانه ظرفیت‌های این نقاط، ناشناخته باقی مانده و از آنها استفاده به عمل نیامده و محرومیت و توسعه نیافتگی همچنان از ویژگی‌های این مناطق از استان محسوب می‌شود. طی سال‌های اخیر به دلیل رشد جمعیت، مهاجرت معکوس شهر به روستا و عدم سرمایه‌گذاری، پدیده فقر و بیکاری در منطقه بش‌قارداش افزایش چشمگیری یافته است. بی‌شک برای رهایی از این مشکلات، راهکارهای جدید اجتناب‌ناپذیر است. در این راستا پتانسیل‌های اکوتوریستی و عوارض ژئومورفولوژیکی و طبیعی منحصر به فرد منطقه بش‌قارداش می‌تواند بسیاری از مشکلات اقتصادی و اجتماعی و کالبدی منطقه را حل نموده و شرایط را برای نیل به توسعه پایدار منطقه فراهم سازد.

بنابراین شناسایی جاذبه‌های اکوتوریستی و تحلیل پهنه‌های مناسب اکوتوریسم منطقه بش‌قارداش بجنورد و تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌ها در جهت بهره‌گیری از توانمندی‌های اکوتوریستی آن با توجه به عبور محور بجنورد-اسفراین از منطقه و گذر بزرگراه آسیایی از مجاور آن، شرایط مناسبی را جهت جذب گردشگران فراهم می‌سازد و این می‌تواند در بهبود وضعیت اقتصادی، افزایش فرصت‌های شغلی و درآمد و در نهایت توسعه پایدار منطقه کمک عمده‌ای نماید. نتایج این تحقیق می‌تواند مدیران اجرایی استان و شهرستان را جهت برنامه‌ریزی‌ها و اجرای طرح‌های گردشگری یاری کرده تا سرمایه‌گذاری‌های لازم با توجه به توانمندی‌های اکوتوریستی و شرایط طبیعی و انسانی منطقه انجام گیرد.

سؤالات این پژوهش عمدتاً در مورد دارا بودن پتانسیل‌ها و قابلیت‌های لازم منطقه گردشگری بش‌قارداش برای توسعه اکوتوریسم و قابلیت بیشتر مورفولوژی کوهستانی و دره‌ای در توسعه اکوتوریسم مناطق کوهستانی می‌باشد. شواهد موجود این فرضیه‌ها را تداعی می‌کند که، منطقه گردشگری بش‌قارداش با مورفولوژی کوهستانی، دره‌ای و برخورداری از آب و هوای معتدل با چهار فصل مشخص و لیتولوژی عارضه ساز و برخورداری از منابع آب سطحی و زیرزمینی ظرفیت لازم را برای توسعه اکوتوریسم دارد.

۲- پیشینه تحقیق:

مطالعات زیادی در زمینه اکوتوریسم انجام گرفته که به برخی از آنها در سطح جهان و ایران اشاره

می‌شود:

بانرجی^۱ و همکاران (۲۰۰۲) در پژوهشی با عنوان برنامه‌ریزی اکوتوریسم برای میدناپور غربی هندوستان، از GIS جهت شناسایی جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی و برنامه‌ریزی اکوتوریسم استفاده کرده‌اند. در این بررسی ابتدا منطقه مورد مطالعه از روی تصاویر ماهواره‌ای استخراج شده و سپس لایه‌های اطلاعاتی مورد نیاز تهیه شده و در نهایت نقشه توان اکوتوریسم منطقه را بر مبنای تلفیق نقشه‌های کاربری اراضی، پوشش گیاهی، حاصلخیزی خاک و ویژگی‌های توصیفی اکولوژیک بدست آورده‌اند. تی. فانگ^۲ (۲۰۰۷) با

^۱- Banerjee

^۲- T. Fung

استفاده از روش ارزیابی چندمتغیره به وسیله GIS به برنامه‌ریزی اکوتوریسم کلانشهر بین‌المللی هنگ کنگ پرداخته است. وی با استفاده از تلفیق لایه‌های گوناگون مرتبط با اکوتوریسم در محیط نرم‌افزارهای GIS و تصاویر ماهواره‌ای IKONOS، مناطق مستعد برای انواع اکوتوریسم در منطقه مذکور را شناسایی و معرفی نمود و سرانجام هدف از کارش را پیشرفت اکوتوریسم در کنار توسعه پایدار بیان کرده است. ران ویگ^۱ و مایکل^۲ (۲۰۰۹) با استفاده از امکانات GIS حساسیت اکولوژی ایسلند شرقی را جهت برنامه‌ریزی اکوتوریسم پایدار بررسی کرده‌اند. ایشان در چهار گروه برای مؤلفه‌های زاویه شیب، نوع خاک، پوشش گیاهی و نزدیکی به یخچال‌های طبیعی وزن داده و نقشه حساسیت پذیری هر یک از این موارد را در برابر فعالیت‌های توریستی تولید نموده‌اند و نتیجه گرفته‌اند که بیشترین آسیب در نواحی شمالی مربوط به خاک و پوشش گیاهی است، که به علت کوتاه بودن فصل گردشگری و هجوم انبوه گردشگران طبیعی به آنجا و شنی بودن خاک آن می‌باشد. کوماری^۳ و همکاران (۲۰۱۰) در پژوهشی از چند شاخص مهم نظیر پراکندگی حیات وحش، بوم‌شناختی، تنوع اکولوژی و خاصیت انعطافی محیط برای ناحیه‌ای در غرب ایالت Sikkim هندوستان استفاده نموده و ضمن تلفیق لایه‌های مورد نیاز در محیط GIS با استفاده از روش AHP، به ارزیابی پتانسیل‌های اکوتوریستی این ناحیه پرداخته‌اند و پتانسیل‌های مناسب را در چهار سطح بسیار زیاد، زیاد، متوسط و کم مشخص نموده‌اند.

افتخاری و مهدوی (۱۳۸۵) با استفاده از مدل SWOT و به‌کارگیری روش پیمایشی در دهستان لواسان کوچک، پس از تعیین نقاط قوت و ضعف و تشخیص فرصت‌ها و تهدیدها، به ارائه راهبرد در جهت توسعه گردشگری در مناطق روستایی آن پرداخته‌اند. حاصل مطالعات آنها نشان می‌دهد که آستانه آسیب‌پذیری نقاط روستایی به دلیل گردشگری بودن بسیار زیاد بوده و نیاز به بازنگری و ارائه سیاست‌های مناسب در جهت رفع محدودیت‌ها و استفاده از مزیت‌های نسبی دارد. حاتمی‌نژاد و همکاران (۱۳۸۷) با بهره‌گیری از مدل SWOT، میزان توسعه‌پذیری سکونتگاه‌های انسانی در شهرستان شهرکرد را بررسی کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که برنامه‌ریزی جامع برای بازنمایی نقاط قوت، تقویت فرصت‌ها و مقابله با تهدیدها الزامی است، چرا که در این میان دهستان‌ها، پراکنش سطوح توسعه بیشترین تأثیر را داشته است. مظفری (۱۳۸۹) با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، پتانسیل پهنه‌های مناسب فعالیت‌های اکوتوریستی نظیر کوهنوردی، دامنه نوردی، ورزش‌های زمستانی و اسکی، ورزش‌های آبی و ماهیگیری، طبیعت‌درمانی و طبیعت‌گردی را در استان زنجان بررسی و مشخص نموده است. نتایج مطالعات او نشان می‌دهد که تنها بیش از ۳۰ درصد از وسعت استان زنجان دارای پتانسیل مناسب برای انواع فعالیت‌های اکوتوریستی است. هاشمی (۱۳۸۹) با بررسی نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی با استفاده از مدل SWOT به این نتیجه دست یافت که برتری نقاط قوت با ارزش ۳/۷۶ بر نقاط ضعف با ارزش وزنی ۳/۵۱، نشانه ظرفیت

^۱ - Rannveig

^۲ - Micael

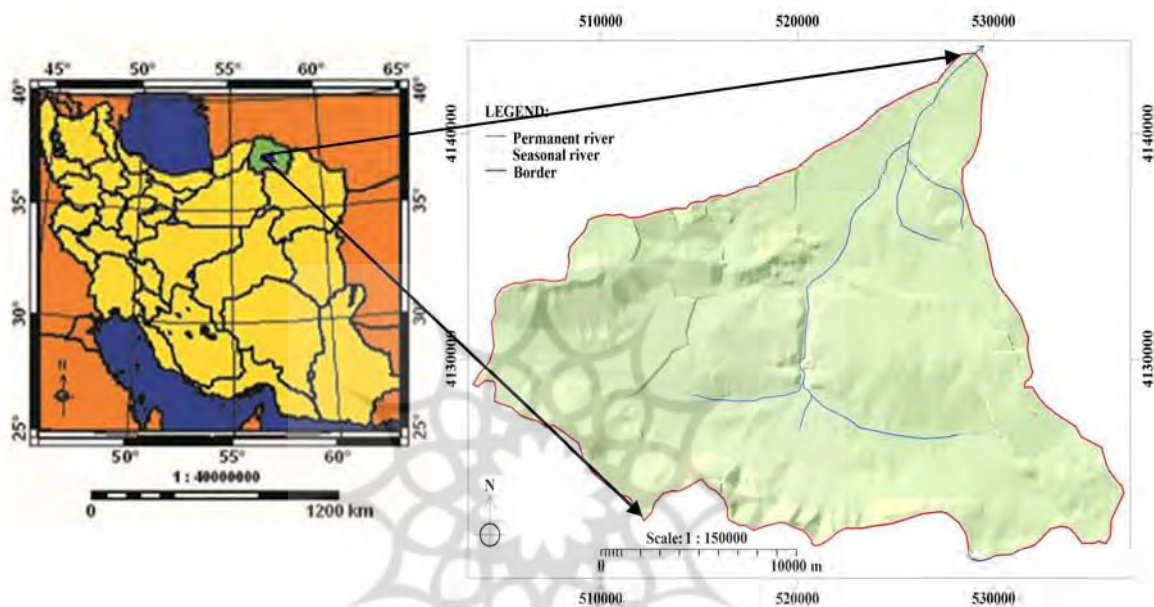
^۳ - Kumari

بالای اکوتوریسم به عنوان راهکار توسعه روستایی است. هم‌چنین نتیجه ارزیابی فرصت‌ها و تهدیدها برابری آنها را با ارزش وزنی یکسان ۳/۹۲ نشان می‌دهد. این نتیجه مرز باریک اقدامات توسعه‌ای و ضد توسعه‌ای را یادآوری و نقش کلیدی مدیریت در برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های توسعه را تبیین می‌کند. بدری و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی اکوتوریسم شهرستان میروان پرداختند و ضمن بررسی نقاط ضعف و قوت آن، اذعان نمودند که لازم است راهبردهای متنوعی به عنوان مجموعه‌های راهبردی برای سیاست‌گذاری، مدیریت و برنامه‌ریزی اکوتوریسم مورد توجه قرار گیرد. امیراحمدی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی به تعیین پتانسیل‌های اکوتوریسم کویر مزینان سبزوار با استفاده از مدل SWOT پرداختند. آنها ضمن تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و اولویت‌بندی آنها به این نتیجه دست یافتند که مجموع امتیاز وزنی نقاط قوت منطقه برابر با ۲/۶۵ بوده در حالیکه مجموع امتیاز وزنی نقاط ضعف منطقه ۱/۸۳ تعیین گردید که نشانگر بالا بودن تأثیر نقاط قوت منطقه کویر مزینان در میان عوامل داخلی است. در پژوهش آنها مجموع امتیاز وزنی فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه به ترتیب برابر با ۲/۲۵ و ۱/۰۷ به دست آمد. آنها در نهایت به این نتیجه دست یافتند که بالا بودن امتیازهای مربوط به فرصت‌های گردشگری و نقاط قوت داخلی بر نقاط ضعف و تهدیدهای خارجی و وجود جاذبه‌های اکوتوریستی ممتاز در سطح منطقه و تنوع چشم‌اندازهای طبیعی و بکر، شرایط مناسب جهت برگزاری تورهای کویرنوردی، شن نوردی و انواع فعالیت‌های اکوتوریستی مرتبط با کویر را دارد و مستلزم سرمایه‌گذاری، ایجاد زیرساخت‌ها، امکانات لازم و تبلیغات مؤثر است. خاکپور و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی به اولویت‌بندی معیارهای مؤثر بر سرمایه‌گذاری در مناطق اکوتوریستی شهرستان شیروان با روش AHP پرداختند. نتایج مطالعات آنها نشان داد که معیارهای امنیت و طبیعی هر دو با ۰/۳۹۴ برای سرمایه‌گذاران از بیشترین اهمیت برخوردارند. در این تحقیق مناطق اکوتوریستی روستایی گلیل، گلیان و زوارم به ترتیب مستعدترین مناطق برای سرمایه‌گذاری شناخته شدند. در بین معیارهای طبیعی زیرمعیارهای چشم‌انداز و آب و هوا به ترتیب با ۰/۷۳۹ و ۰/۱۳۶ در اولویت قرار گرفتند.

۳- معرفی منطقه مورد مطالعه:

منطقه مورد مطالعه با موقعیت هندسی ۳۷° ۱۴' تا ۳۷° ۲۶' عرض شمالی و ۵۷° ۰۲' تا ۵۷° ۲۴' طول شرقی، با مساحت بالغ بر ۳۹۷/۵ کیلومتر مربع، مشتمل بر بخش جنوبی دشت تکتونیک-آبرفتی بجنورد می‌باشد. از نظر موقعیت نسبی، در یال شمالی رشته کوه آلاداغ و حدود ۵ کیلومتری جنوب شهر بجنورد قرار دارد. از نظر تقسیمات سیاسی جزء دهستان آلاداغ و بخش مرکزی شهرستان بجنورد محسوب می‌شود که از شمال به بخش مرکزی شهرستان بجنورد و دهستان بدرانلو، از غرب به بخش مرکزی شهرستان بجنورد و شهرستان جاجرم، از جنوب به شهرستان اسفراین و از شرق به دهستان باباامان و بخش مرکزی شهرستان بجنورد محدود می‌گردد. از نظر موقعیت هیدرولوژی در جنوب شرقی حوضه آبریز دریای

مازندران واقع شده است. مهم‌ترین زهکش منطقه رود فیروزه-گریوان از شعبات رود اترک محسوب می‌شود که از جنوب و جنوب غرب به سمت شمال شرق منطقه جاری است. از نظر موقعیت زمین شناسی این منطقه در محدوده جنوبی زون کپه داغ-هزارمسجد قرار گرفته و بخش عمده ارتفاعات آن متشکل از آهک روشن و دولومیتی موسوم به سازند مزدوران (JK_{mz}) و آهک اوربیتولین دار معروف به سازند تیرگان (K_{tr})، است. فرایندهای ژئومورفولوژیکی حاکم بر منطقه شامل دینامیک درونی به صورت نئوتکتونیک و دینامیک بیرونی از نوع فرایندهای اولیه و رودخانه‌ای می‌باشد.

شکل (۱) موقعیت جغرافیایی منطقه‌ی مورد مطالعه

۴- مواد و روش‌ها:

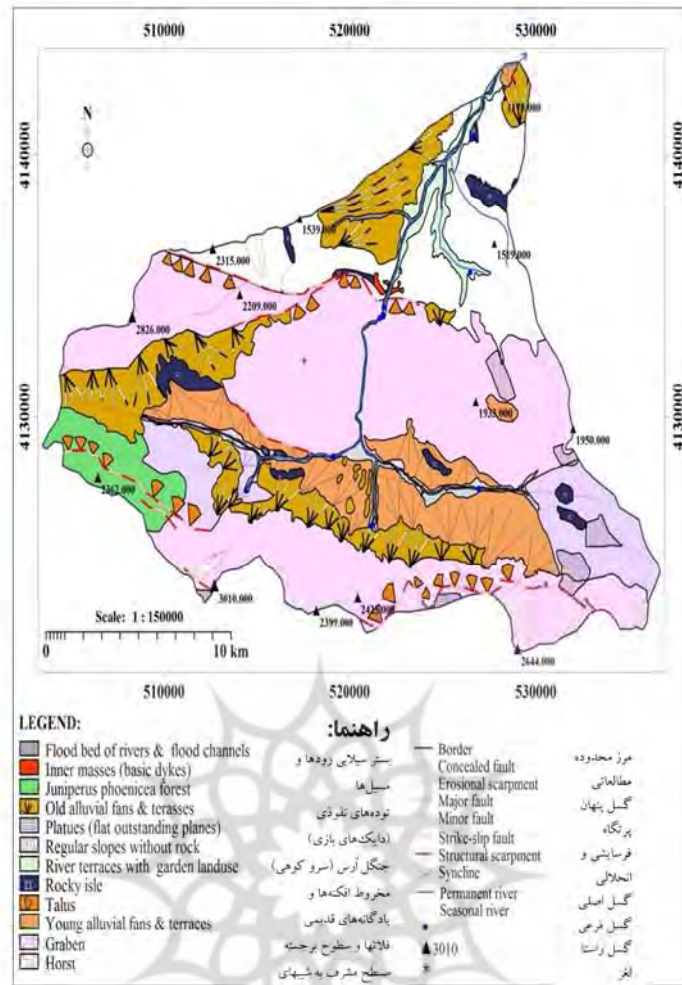
به منظور ارزیابی و تحلیل ظرفیت‌ها و تنگناهای توسعه اکوتوریسم در منطقه بش‌قارداش و به منظور دستیابی به راهبردهای کلی توسعه گردشگری در محدوده مطالعاتی، با طبقه‌بندی ساختارهای مربوطه، اقدام به استخراج راهبردهای تلفیقی با استفاده از مدل SWOT شده است. برای توسعه و گسترش یک استراتژی در قالب مدل SWOT ماتریسی از عوامل که به ماتریس SWOT یا ماتریس ارزیابی معروف است، می‌توان ایجاد نمود (جدول ۱). در این روش از سویی نقاط قوت و ضعف و از سوی دیگر فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی مورد توجه و ارزیابی محقق قرار می‌گیرند (فاضل نیا و هدایتی، ۱۳۸۹).

با عنایت به این‌که وجه غالب جاذبه‌های منطقه بش‌قارداش شامل جاذبه‌های هیدروژئومورفولوژی است، به منظور تهیه نقشه ژئومورفولوژی منطقه ابتدا روی نقشه توپوگرافی ۱:۲۵۰۰۰۰ برگ بجنورد، منطقه مورد مطالعه تعیین حدود شد، سپس با استفاده از برگ‌های نقشه‌های توپوگرافی ۱:۵۰۰۰۰۰ بجنورد، ارکان و توی و شیت نقشه زمین شناسی ۱:۱۰۰۰۰۰۰ بجنورد، داده‌های ماهواره‌ای Google earth و مطالعات میدانی

و برداشت عوارض با دستگاه سیستم موقعیت یاب جهانی (GPS)، عارضه‌های عمده هیدروژئومورفولوژیکی مؤثر در گردشگری منطقه بش‌قارداش، شناسایی و استخراج گشته و بر این اساس با رقومی کردن عوارض در محیط نرم‌افزار LIWIS 3.3، نقشه ژئومورفولوژی منطقه تهیه شد. پس از شناسایی و استخراج اشکال عمده ژئومورفولوژیکی منطقه و تهیه نقشه ژئومورفولوژی و جاذبه‌های اکوتوریستی (شکل ۲)، منابع عمده جاذبه‌های اکوتوریستی منطقه کوهستانی بش‌قارداش از قبیل گردشگری سلامت، گردشگری علمی، گردشگری ماجراجویانه و طبیعت گردی شناسایی و طبقه‌بندی شد. سپس با استفاده از مدل SWOT، مهمترین قابلیت‌ها، فرصت‌ها، نقاط ضعف و تهدیدهای منطقه گردشگری بش‌قارداش بر اساس اولویت از بااهمیت‌ترین تا بی‌اهمیت‌ترین مؤلفه‌ها تعیین، طبقه‌بندی و وزن دهی شدند. پس از تجزیه و تحلیل عوامل، به منظور افزایش بهره‌وری و بهبود نقاط قوت و فرصت‌ها و برطرف ساختن نقاط ضعف و تهدیدها در ارتباط با وصول به اهداف تحقیق و توسعه گردشگری در منطقه بش‌قارداش، استراتژی‌های چهارگانه شامل استراتژی‌های تهاجمی (SO)، بازنگری (WO)، رقابتی (ST) و تدافعی (WT) تنظیم گشته و راهبردها در جهت توسعه و تکمیل گردشگری در منطقه مورد مطالعه تعیین گردید. (جدول ۱)

جدول ۱) ماتریس SWOT و نحوه تعیین استراتژی‌ها (حیدری مکرر و شوقی، ۱۳۹۰: ۴ با اندکی اصلاحات)

داخلی		ماتریس SWOT	
نقاط ضعف (W)	نقاط قوت (S)		
استراتژی‌های بازنگری (WO)	استراتژی‌های تهاجمی (SO)	فرصت‌ها (O)	بازنگری
استراتژی‌های تدافعی (WT)	استراتژی‌های رقابتی (ST)	تهدیدها (T)	

شکل ۲) نقشه پراکنش عوارض ژئومورفولوژی و جاذبه‌های اکوتوریستی

منطقه بش قارداش یجنورد

۵- یافته‌های تحقیق:

زیبایی و جذب محدود به تلفیق دریا، جنگل و کوه نمی‌شود. در منطقه بش قارداش مناظر زیبا و جاذبه‌های شگفت‌انگیزی وجود دارد که در جاهای دیگر مشابه آنان را کمتر می‌توان یافت. منابع اکوتوریستی منطقه شامل جاذبه‌ها و چشم‌اندازهای زمین ریخت شناسی و زمین شناختی، زیست محیطی، هیدرولوژی، توپوگرافی، آب و هوایی، حوزه‌های ورزش‌های ویژه مناطق کوهستانی و تلفیقی از چشم‌اندازهای اکوتوریستی و انسان ساخت می‌شود. در جدول ۲ هر یک از این منابع به تفصیل معرفی شده‌اند.

جدول ۲) فهرستی از منابع اکوتوریستی منطقه گردشگری بش‌قارداش بجنورد

ردیف	منابع اکوتوریستی	فهرست منابع و جاذبه‌ها
۱	زمین ریخت شناسی و زمین شناختی	بستر سیلابی رودها و مسیل‌ها، توده‌های نفوذی (دایک‌های بازی روستای فیروزه)، مخروط افکنه‌ها و پادگانه‌های قدیمی، مخروط افکنه‌ها و تراس‌های رودخانه‌ای جوان، ساختمان‌های افقی پرتگاهی، دامنه‌های منظم پوشیده از خاک و عناصر نرم، پادگانه‌های رودخانه‌ای، مخروط‌های واریزه، اشکال ساختمانی نظیر پرتگاه‌های گسلی دارای فرایند دامنه‌ای ریزش، فروزمین و فرازمین‌ها، گسل‌های پوشیده و احتمالی، معکوس و رورانده، اصلی، فرعی و راستا لغز، ناودیس‌ها، پرتگاه‌های صخره‌ای حاصل فرسایش و انحلال، پیشین رود، تنگ، رسوبات دوران دوم و سوم
۲	زیست محیطی	جنگل‌های ارس، درختان کهن زیست، مراتع خوب، گیاهان دارویی، انواع فون و فلور، حیات وحش و تنوع جانوری
۳	هیدرولوژی	چشمه‌سارها، چشمه‌های آهکی، آب‌های معدنی، رودهای خروشان، تیپ‌های فیزیوگرافی
۴	توپوگرافی	رخمون‌ها و جزایر سنگی متشکل از سازندهای مقاوم آهکی تیرگان و دولومیتی مزدوران، فلات‌ها و سطوح برجسته مسطح مشرف به شیب‌های تند،
۵	آب و هوایی	۳۴۰ میلیمتر میانگین بارش سالانه، بارش نسبی ۱۳۷ میلیمتری در فصل گردشگری (فصل گرم سال)، میانگین نم نسبی سالانه ۵۸ درصدی، نم نسبی ۵۰ درصدی در فصل گردشگری، میانگین دمای سالانه ۱۰ درجه سانتیگرادی، دمای متوسط ۱۶/۲ درجه سانتیگرادی در فصل گردشگری، ۱۰۵ روز یخبندان در سال، باد آرام غربی با سرعت ۱/۸ متر در ثانیه
۶	حوزه‌های ورزشی مناطق کوهستانی	حوزه ورزش زمستانی اسدلی، حوزه ورزش‌های هوایی مهنان، منطقه ورزش‌های کوهستانی آلاداغ و سالوگ
۷	چشم‌اندازهای تلفیقی اکوتوریستی و مصنوع	بوستان بش‌قارداش با جاذبه‌هایی چون چشمه تاریخی بش‌قارداش، باغ ایرانی، فضای سبز، فضای پارکینگ، فضاهای عمومی، استخرهای ماهی و شنا، باغ بوتانیک، امکانات اقامتی و پذیرایی، امکانات امنیتی، جاده سلامتی، بند خاکی، اردوگاه فرهنگیان، دره‌های سرسبز فیروزه-کچرانلو، مهنان-قره باشلو، گریوان-رختیان، باغات میوه، کوچه باغ‌های مغروق در سایه سار درختان، تولیدات باکیفیت باغی و زراعی و

با توجه به منابع اکوتوریستی، بر اساس دسته‌بندی اجمالی از انگیزه‌ها، انواع گردشگری نظیر طبیعت‌گردی، گردشگری درمانی، گردشگری ماجراجویانه، گردشگری ورزشی، گردشگری علمی و آگروتوریسم را در منطقه بش‌قارداش می‌توان طبقه‌بندی نمود که فهرست هر یک در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳) طبقه‌بندی انواع گردشگری و فهرست هر یک در منطقه بش‌قارداش بجنورد

۱- روان درمانی در نواحی آرام و بکر کوهستانی	گردشگری درمانی
۲- ماسه درمانی ^۱ و لجن درمانی در نقاط مرطوب و عریض رودخانه‌ها و کرانه کوژ پیچان رودها	
۳- آفتاب درمانی در هوای صاف، پاکیزه و خنک فصل تابستان	
۴- املاح درمانی در چشمه‌های آب معدنی	
۵- دستیابی به گیاهان دارویی	
۱- پیاده‌روی در مسیرهای بدون جاده، دوچرخه سواری، حرکت با اسکیت بورد و موتور سواری	گردشگری ماجراجویانه
۲- کایت سواری، چتربازی، پاراگلایدر سواری، بالن سواری، پرش از ارتفاع و عملیات راپل ^۲	
۳- ماهیگیری	
۴- سفر با خودروهای قدرتمند در مناطق کوهستانی	
۵- اسب سواری	
۶- شکار	
۷- تیوب سواری روی برف	
۸- صخره نوردی و کوهنوردی	
۱- بازدیدهای جغرافیایی، ژئومورفولوژیکی، زمین شناسی و منابع طبیعی	گردشگری علمی
۲- اردوهای علمی دانشجویی و دانش آموزی	
۳- عکاسی از پدیده‌های طبیعی و فعالیت در زمینه فتواکتوریسم	
۴- ارزیابی علمی از فعالیت‌های باغی، زراعی و دامی منطقه	
۵- جهت یابی، پیمایش و راهبری در کوهستان	
۶- جستجوی فسیل در محیط‌های دریایی دوران دوم	
۷- اکتشاف غار و اشکال انحلالی نظیر دولین، اوولا، لاپیه، لاپیاز، پونور، رودخانه‌های گم شده	
۱- پیاده روی، مشاهده و مکاشفه طبیعت کوهستان	طبیعت گردی
۲- رصد ستارگان در خارج از هوای آلوده شهر بجنورد و شب‌های صاف فصل تابستان	
۳- حیات وحش، تماشای پرندگان، درختان، درختچه‌ها و گردآوری گیاهان کوهستانی	
۴- مناظر بدیع و وهم انگیز کوهستانی	
۵- تمشک چینی، قارچ چینی	

۱- Sand Therapy

۲- به پایین آمدن از ارتفاع به کمک طناب گفته می‌شود.

۵-۱- عوامل داخلی مؤثر در گردشگری منطقه بش‌قارداش:

هدف این مرحله از مطالعات، سنجش آثار محیط داخلی محدوده مطالعاتی جهت شناسایی نقاط قوت و ضعف بنا به ضرورت دستیابی به اهداف برنامه‌ریزی و اجرای آن است. مجموع نقاط قوت و ضعف موجود در گردشگری منطقه و مؤثر بر توسعه گردشگری این ناحیه مورد بررسی قرار گرفته و در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴) ماتریس طبقه‌بندی عوامل داخلی مؤثر (نقاط قوت و ضعف) در منطقه گردشگری بش‌قارداش بجنورد

نقاط ضعف (W)	نقاط قوت (S)
W1: برخورداری از آب و هوای سرد در فصل زمستان و اواخر پاییز	S1: برخورداری از منابع طبیعی، استعدادها و پتانسیل‌های متنوع و خالی جهت سرمایه‌گذاری در گردشگری منطقه
امکان وقوع مخاطرات طبیعی مانند زلزله، سیل، صاعقه، کولاک، سرمازدگی، مه غلیظ، بهمن و ریزش سنگ	S2: عبور محور آسفالت‌تک بانندی و دوبانندی بجنورد- اسفراین از منطقه، مجاورت و دسترسی آسان به بزرگراه آسیایی
W2: بحران آب در برخی نقاط منطقه	S3: شرایط طبیعی مناسب جهت بهره‌مندی از انرژی پاک خورشیدی برای تولید و تأمین انرژی
W3: عدم ارائه تبلیغات مناسب جهت معرفی پتانسیل‌های اکوتوریستی منطقه	S4: نزدیکی به شهر بجنورد و امکان استفاده از تسهیلات رفاهی آن
W4: فقدان برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری محلی در زمینه صنعت گردشگری	S5: تأثیر جبهه‌های سیبریایی در فصل گرم سال، برخورداری از آب و هوای معتدل با هوای لطیف و باد ملایم غربی
W5: گستردگی سازندهای سخت در مناطق کوهستانی و نبود راه‌های مناسب دسترسی به سراسر منطقه و فاصله زیاد برخی چشم‌اندازها و مناظر بکر طبیعی از مسیرهای ارتباطی	S6: برخورداری از جاذبه‌های اکوتوریستی ممتاز، تنوع چشم‌اندازهای طبیعی و بکر
W6: عدم استقرار عوامل شاخص انتظامی در سرتاسر منطقه	S7: شرایط مناسب برای برگزاری تورهای طبیعت‌گردی، کوهپیمایی و پیاده روی
W7: نبود فضاهای اقامتی، تجهیزات و تأسیسات اولیه گردشگری جهت اقامت بلندمدت، کوتاه‌مدت و استفاده گردشگران	S8: برخورداری از چشمه‌ها و سراب‌های معدنی جهت آب درمانی و املاح درمانی و منابع آب سطحی منظم
W8: تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم منطقه و پایین بودن روحیه مشارکت مردم محلی در پذیرش گردشگران	S9: برخورداری از ارتفاعات، فقدان آلودگی‌های نوری و هوایی، نبود ریزگردها و شرایط مناسب جهت رؤیت ماه شوال، صور فلکی، اجرام آسمانی و پدیده‌های خاص جوی مانند خورشیدگرفتگی، ماه گرفتگی و بارش‌های شهاب‌سنگی
	S10: جاذبه‌های ورزشی و تفریحی متعدد و متنوع در منطقه از جمله اتومبیل‌رانی، موتورسواری، ورزش‌های هوایی و زمستانی
	S11: برخورداری از مصالح ساختمانی با کیفیت و مقاوم نظیر سنگ مالون، شن و ماسه جهت اجرای پروژه‌های عمرانی مرتبط

	<p>با گردشگری</p> <p>S12: برخورداری از شرایط زمین شناسی، ژئومورفولوژی، فیزیوگرافی و هیدرولوژی مناسب برای احداث سد و دریاچه‌های مصنوعی</p> <p>S13: برخورداری از انواع لندفرم‌ها نظیر انواع پادگانه‌ها، مخروط افکنه‌ها، توده‌های نفوذی، ساختمان‌های افقی، چین خورده و شکسته، اشکال حاصل از فرایندهای دامنه‌ای نظیر ریزش، بهمن و لغزش، اشکال ناشی از دینامیک‌های بیرونی نظیر فرایندهای اولیه و ثانویه ناشی از عمل انحلال و فرسایش آبی</p> <p>S14: استقرار بوستان بش‌قارداش با امکانات خدماتی و زیرساختی گردشگری مناسب در ورودی منطقه</p> <p>S15: چشم‌انداز زیبا و تنوع توپوگرافی نظیر وجود ناهمواری کوهستان، پایکوه، دشت میان‌کوهی و دره‌ای</p> <p>S16: تنوع لیتولوژیکی و سازندهای سطحی با رنگ و مقاومت متفاوت</p> <p>S17: امکان استفاده از باغات در زمینه اقامت و پذیرایی گردشگران</p> <p>S18: وجود پارک ملی و منطقه حفاظت شده سالوگ با گونه‌های جانوری نادر در مجاورت منطقه</p>
--	--

۵-۲- عوامل خارجی مؤثر در گردشگری منطقه بش‌قارداش:

هدف این مرحله از مطالعات، سنجش آثار محیط خارجی محدوده مطالعاتی جهت شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهایی است که گردشگری منطقه با آن مواجه است. بنابراین مجموع فرصت‌ها و تهدیدهای وضع موجود و اثرگذار در گردشگری این ناحیه مورد بررسی قرار گرفته و در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵) ماتریس طبقه‌بندی عوامل خارجی مؤثر (فرصت‌ها و تهدیدها) در منطقه گردشگری بش‌قارداش بجنورد

تهدیدها (T)	فرصت‌ها (O)
T1: افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سال‌های اخیر	O1: امکان اشتغال‌زایی در زمینه‌های اقامتی و خدماتی و افزایش درآمد برای جمعیت ساکن در منطقه
T2: لزوم رعایت حریم قانونی و تأسیساتی محورهای ارتباطی بر اساس مصوبه وزارت راه و	O2: وجود و عبور محور بجنورد- اسفراین و راه‌های بین روستایی آسفالتی از منطقه و مجاورت با بزرگراه آسیایی (جاده کناره)

<p>شهرسازی</p> <p>T3: آلودگی منابع آب و خاک با استفاده از نهاده‌های زراعی و باغی نظیر سم پاشی باغات و باغ-مزارع و استفاده از کودهای شیمیایی</p> <p>T4: فقدان برنامه‌ریزی هدفمند برای جلب مشارکت ساکنین محلی جهت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری</p> <p>T5: تضعیف فرهنگ سنتی و بومی منطقه و رشد نسبی بزهکاری‌ها و تخلفات اجتماعی</p> <p>T6: رخداد هر چند وقت یکبار مخاطرات طبیعی نظیر زلزله، سیل و صاعقه در فصل گردشگری</p> <p>T7: تغییر کاربری، تخریب جنگل‌ها و مراتع با عملیات خاک ورزی غیر اصولی و چرای بیش از حد مراتع</p>	<p>O3: شرایط مساعد توپوگرافی به منظور احداث سایت ورزش‌های کایت سواری، چتربازی، پاراگلایدر سواری، بالن سواری، پرش از ارتفاع و عملیات راپل</p> <p>O4: شرایط مناسب برای احداث اکوکمپ، اکوپارک و ژئوپارک در منطقه</p> <p>O5: امکان برگزاری مسابقات کشتی باجوخه، جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های محلی و بین‌المللی در منطقه</p> <p>O6: فرصت مبادلات فرهنگی با محیط خارج از منطقه</p> <p>O7: ایجاد فرصت‌های مناسب برای مردم محلی جهت درک و حفاظت از ارزش‌ها و میراث‌های طبیعی و استفاده بهینه از محیط طبیعی به منظور تفریح و تفرج</p> <p>O8: برخورداری از ۳۹ واحد دانشگاهی در بجنورد و شهرهای استان و فرصت مناسب برای جلب تورهای آموزشی و گردشگران علمی</p> <p>O9: وجود فرودگاه بین‌المللی بجنورد در فاصله ۱۰ کیلومتری منطقه</p> <p>O10: نگاه مثبت و توجه ویژه مدیران و مسئولان استان به سرمایه‌گذاری در زمینه اکوتوریسم و توسعه آن به عنوان محور سوم توسعه استان خراسان شمالی</p> <p>O11: بالا بودن میزان امنیت در منطقه</p> <p>O12: وجود پدیده مهاجرت معکوس در روستاهای منطقه</p> <p>O13: امکان بهره‌مندی بیشتر از تسهیلات کم بهره بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری برای سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری</p> <p>O14: افزایش فعالیت نهادهای اداری برای حفظ و صیانت از منابع طبیعی و چرای کنترل شده</p>
--	--

۵-۳- طراحی و تحلیل ماتریس SWOT منطقه بش‌قارداش:

در این بخش از تحقیق تلاش بر این است تا مجموعه عوامل داخلی و خارجی مدل SWOT را به منظور دستیابی به راهبردهای کلی توسعه گردشگری در منطقه، مورد مطالعه قرار داده و با تهیه ماتریس آن، بتوان راهبردهای چهارگانه تهاجمی، رقابتی، تدافعی و بازنگری را مشخص و نهایتاً در مراحل بعد بتوان از آنها به عنوان راهنمای ارثه راهکارها و تعیین سیاست‌های توسعه گردشگری منطقه بهره گرفت. این روند که

موجبات ارائه الگوی توسعه گردشگری را برای منطقه بش قارداش فراهم می‌سازد، در دو قسمت مجزا مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. این مراحل عبارتند از:

۵-۳-۱- تعیین امتیاز وزنی مجموعه عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر گردشگری منطقه مورد مطالعه و تعیین اولویت‌های آن:

با توجه به بررسی‌های به عمل آمده در سطح منطقه بش قارداش، تعداد ۱۸ نقطه قوت در برابر ۹ نقطه ضعف داخلی و تعداد ۱۴ فرصت در برابر ۷ تهدید خارجی، شناسایی و بررسی شده است و در مجموع تعداد ۳۲ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و تعداد ۱۶ نقطه ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها و تنگناهای پیش روی در جهت توسعه گردشگری در سطح منطقه قابل شناسایی است. به این ترتیب در یک تحلیل ساده می‌توان گفت که منطقه بش قارداش برای گسترش توریسم از قابلیت‌ها و پتانسیل بالایی برخوردار است.

با توجه به مطالعات و محاسبات انجام گرفته، عوامل داخلی و خارجی مؤثر در گردشگری منطقه، وزن‌دهی شدند که نتایج آن در جداول ۶ و ۷ ارائه شده است. در این جداول، مجموع وزن‌های داده شده، میانگین رتبه‌ای و وزن نسبی هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها با در نظر گرفتن پنج درجه شدت شامل خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم بررسی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. بر اساس نتایج یافته‌های حاصل از شناخت و تجزیه و تحلیل وضع موجود، به هر یک از عوامل بر اساس تأثیر احتمالی آنها بر موقعیت راهبردی فعلی سیستم، وزنی از صفر (بی‌اهمیت‌ترین) تا یک (مهم‌ترین) اختصاص یافته است. همچنین به هر عامل و بر اساس اهمیت و موقعیت کنونی سیستم، امتیازی از ۱ (ضعیف) تا ۵ (بسیار خوب)، اختصاص داده شده است. این درجه‌بندی نشان می‌دهد که سیستم چگونه به هر یک از عوامل خارجی پاسخ می‌دهد. در ادامه وزن هر عامل را در امتیاز آن عامل ضرب کرده، تا به این وسیله امتیاز وزنی آن به دست آید. در پایان امتیازات وزنی تمام عوامل داخلی و خارجی به طور جداگانه جمع شده و امتیاز وزنی کل محاسبه شده است. امتیاز وزنی کل نشان می‌دهد که یک سیستم چگونه به عوامل موجود و بالقوه در محیط بیرونی خود پاسخ می‌دهد.

در تحلیل SWOT نقاط قوت داخلی منطقه بش قارداش مشخص گردید که مجموع وزن ۱۸ مورد نقاط قوت، برابر با ۰/۹۴۵ است و مجموع امتیاز وزنی آنها ۳/۹۹۵ حاصل شد، که نشانگر بالا بودن تأثیر نقاط قوت در منطقه مورد مطالعه است. برخورداری از جاذبه‌های اکوتوریستی ممتاز، تنوع چشم‌اندازهای طبیعی و بکر و شرایط مناسب برای برگزاری تورهای طبیعت گردی، کوهپیمایی و پیاده‌روی در سطح منطقه، به ترتیب با امتیاز وزنی ۰/۴۵ و ۰/۴۵ دارای بالاترین امتیاز در میان نقاط قوت منطقه بوده‌اند. علاوه بر این عدم ارائه تبلیغات مناسب جهت معرفی پتانسیل‌های اکوتوریستی منطقه و نبود فضاهای اقامتی، تجهیزات و تأسیسات اولیه گردشگری جهت اقامت بلندمدت، کوتاه مدت و استفاده گردشگران، به عنوان

مهم‌ترین نقاط ضعف داخلی در گردشگری منطقه مطرح بوده و به ترتیب با امتیاز وزنی ۰/۴ و ۰/۳۵ بیشترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند که در برنامه‌ریزی گردشگری منطقه باید به آن توجه نمود. به لحاظ فرصت، مهم‌ترین عامل، فرصت اشتغال‌زایی در زمینه‌های اقامتی و خدماتی و افزایش درآمد برای جمعیت ساکن در منطقه است که امتیاز وزنی آن برابر با ۰/۴۹۵ محاسبه شده است. از فرصت‌های مهم دیگر در منطقه مورد مطالعه، شرایط مساعد توپوگرافی به منظور احداث سایت ورزش‌های کایت سواری، چتربازی، پاراگلایدر سواری، بالن سواری، پرش از ارتفاع و عملیات راپل است که امتیاز وزنی آن ۰/۴۷۵ به دست آمد و نگاه مثبت و توجه ویژه مدیران و مسئولان استان به سرمایه‌گذاری در زمینه اکوتوریسم و توسعه آن به عنوان محور سوم توسعه استان خراسان شمالی دارای امتیاز وزنی ۰/۳۶ است. مؤلفه‌هایی که در جدول تهدیدهای گردشگری منطقه از لحاظ وزنی درجه بندی شده‌اند و امتیاز وزنی آنها محاسبه شده است، نشان می‌دهد که افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سال‌های اخیر در منطقه و لزوم رعایت حریم قانونی و تأسیساتی محورهای ارتباطی بر اساس مصوبه وزارت راه و شهرسازی به ترتیب با امتیاز وزنی ۰/۳۲ و ۰/۲۸ از مهمترین تهدیدهای گردشگری منطقه محسوب شده و از درجه شدت بالایی در میان عوامل بیرونی مربوط به تهدیدها برخوردار بوده‌اند. مجموع امتیاز وزنی نقاط قوت منطقه برابر با ۳/۹۹۵ به دست آمده در حالی که مجموع امتیاز وزنی نقاط ضعف منطقه ۱/۵۳ تعیین گردیده است که نشان دهنده بالا بودن تأثیر نقاط قوت منطقه بش‌قارداش در میان عوامل داخلی است. هم‌چنین مجموع امتیاز وزنی فرصت‌های منطقه ۲/۸۹ محاسبه شده است، در صورتی که مجموع امتیاز وزنی تهدیدهای منطقه ۱/۱۱ تعیین شده است. بدین ترتیب بالا بودن امتیازهای مربوط به فرصت‌های گردشگری و نقاط قوت داخلی نشانگر شرایط بسیار مطلوب برای توسعه گردشگری در منطقه بش‌قارداش است. علاوه بر این از نظر مدیریت گردشگری و ماتریس نهایی SWOT و تلفیق مؤلفه‌های مدل با یکدیگر، حاکی از شرایط مطلوب منطقه به منظور سرمایه‌گذاری و توسعه فعالیت‌های گردشگری می‌باشد. در پایان با توجه به نتایج به دست آمده از تحلیل ماتریس SWOT و امتیاز وزنی اقدام به اولویت بندی و رتبه‌بندی هر یک از شاخص‌ها گردید که در جداول ۶ و ۷ قابل مشاهده است.

جدول ۶) امتیاز وزنی و اولویت عوامل داخلی مؤثر بر گردشگری منطقه بش‌قارداش بر اساس مدل SWOT

مجموعه عوامل داخلی				
اولویت	امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	الف) نقاط قوت
۱	۰/۴۵	۵	۰/۰۹۰	برخورداری از جاذبه‌های اکوتوریستی ممتاز، تنوع چشم‌اندازهای طبیعی و بکر
۲	۰/۴۵	۵	۰/۰۹۰	شرایط مناسب برای برگزاری تورهای طبیعت گردی، کوهپیمایی و پیاده‌روی

۳	۰/۴۲۵	۵	۰/۰۸۵	تأثیر جبهه‌های سیبریایی، برخورداری از آب و هوای معتدل با هوای لطیف و باد ملایم غربی در فصل گرم سال
۴	۰/۳۲	۴	۰/۰۸۰	برخورداری از چشمه‌ها و سراب‌های معدنی جهت آب درمانی و املاح درمانی و منابع آب سطحی منظم
۵	۰/۳۰	۴	۰/۰۷۵	برخورداری از انواع لندفرم‌ها نظیر انواع پادگانه‌ها، مخروط افکنه‌ها، توده‌های نفوذی، ساختمان‌های افقی، چین خورده و شکسته، اشکال حاصل از فرایندهای دامنه‌ای نظیر ریزش، بهم‌ن و لغزش، اشکال ناشی از دینامیک‌های بیرونی نظیر فرایندهای اولیه و ثانویه ناشی از عمل انحلال و فرسایش آبی
۶	۰/۳۰	۴	۰/۰۷۵	امکان استفاده از باغات در زمینه اقامت و پذیرایی گردشگران
۷	۰/۳۰	۵	۰/۰۶۰	برخورداری از منابع طبیعی، استعدادها و پتانسیل‌های متنوع و خالی جهت سرمایه‌گذاری در گردشگری منطقه
۸	۰/۲۷۵	۵	۰/۰۵۵	جاذبه‌های ورزشی و تفریحی متعدد و متنوع در منطقه از جمله اتومبیل‌رانی، موتورسواری، ورزش‌های هوایی و زمستانی
۹	۰/۲۲	۴	۰/۰۵۵	تنوع لیتولوژیکی و سازندهای سطحی با رنگ و مقاومت متفاوت
۱۰	۰/۲	۴	۰/۰۵۰	وجود پارک ملی و منطقه حفاظت شده سالوگ با گونه‌های جانوری نادر در مجاورت منطقه
۱۱	۰/۲	۴	۰/۰۵۰	چشم‌انداز زیبا و تنوع توپوگرافی نظیر وجود ناهمواری کوهستان، پایکوه، دشت میانکوهی و دره‌ای
۱۲	۰/۱۸	۴	۰/۰۴۵	برخورداری از ارتفاعات، فقدان آلودگی‌های نوری و هوایی، نبود ریزگردها و شرایط مناسب جهت رؤیت ماه شوال، صور فلکی، اجرام آسمانی و پدیده‌های خاص جوی مانند خورشیدگرفتگی، ماه گرفتگی و بارش‌های شهاب سنگی
۱۳	۰/۱۶	۴	۰/۰۴۰	عبور محور آسفالتی تک بانده و دو بانده بجنورد-اسفراین از منطقه، مجاورت و دسترسی آسان به بزرگراه آسیایی
۱۴	۰/۰۹	۳	۰/۰۳۰	برخورداری از مصالح ساختمانی با کیفیت و مقاوم نظیر سنگ مالون، شن و ماسه جهت اجرای پروژه‌های عمرانی مرتبط با گردشگری
۱۵	۰/۰۶	۳	۰/۰۲۰	نزدیکی به شهر بجنورد و امکان استفاده از تسهیلات رفاهی آن
۱۶	۰/۰۴	۲	۰/۰۲۰	استقرار بوستان بش‌قارداش با امکانات خدماتی و زیرساختی گردشگری مناسب در ورودی منطقه
۱۷	۰/۰۱۵	۱	۰/۰۱۵	برخورداری از شرایط زمین‌شناسی، ژئومورفولوژی، فیزیوگرافی و هیدرولوژی مناسب برای احداث سد و دریاچه‌های مصنوعی
۱۸	۰/۰۱	۱	۰/۰۱۰	شرایط طبیعی مناسب جهت بهره‌مندی از انرژی پاک خورشیدی برای تولید و تأمین انرژی

اولویت	امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	کل
۱	۰/۴	۵	۰/۰۸	عدم ارائه تبلیغات مناسب جهت معرفی پتانسیل‌های اکوتوریستی منطقه
۲	۰/۳۵	۵	۰/۰۷	نبود فضاهای اقامتی، تجهیزات و تأسیسات اولیه گردشگری جهت اقامت بلندمدت، کوتاه مدت و استفاده گردشگران
۳	۰/۲۴	۴	۰/۰۶	گسترده‌ی سازه‌های سخت در مناطق کوهستانی و نبود راه‌های مناسب دسترسی به سراسر منطقه و فاصله زیاد برخی چشم‌اندازها و مناظر بکر طبیعی از مسیرهای ارتباطی
۴	۰/۲	۴	۰/۰۵	فقدان برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری محلی در زمینه صنعت گردشگری
۵	۰/۱۵	۳	۰/۰۵	عدم استقرار عوامل شاخص انتظامی در سرتاسر منطقه
۶	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	بحران آب در برخی نقاط منطقه
۷	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم منطقه و پایین بودن روحیه مشارکت مردم محلی در پذیرش گردشگران
۸	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	امکان وقوع مخاطرات طبیعی مانند زلزله، سیل، صاعقه، کولاک، سرمازدگی، مه غلیظ، بهمن و ریزش سنگ
۹	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	برخورداری از آب و هوای سرد در فصل زمستان و اواخر پاییز
-	۱/۵۳	-	۰/۴۱	کل

جدول (۷) امتیاز وزنی و اولویت عوامل خارجی مؤثر بر گردشگری منطقه بش‌قارداش بر اساس مدل SWOT

مجموعه عوامل خارجی				
اولویت	امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	الف) فرصت‌ها
۱	۰/۴۹۵	۵	۰/۰۹۹	امکان اشتغال‌زایی در زمینه‌های اقامتی و خدماتی و افزایش درآمد برای جمعیت ساکن در منطقه
۲	۰/۴۷۵	۵	۰/۰۹۵	شرایط مساعد توپوگرافی به منظور احداث سایت ورزش‌های کایت سواری، چتربازی، پاراگلایدر سواری، بالن سواری، پرش از ارتفاع و عملیات راپل
۳	۰/۳۶	۴	۰/۰۹	نگاه مثبت و توجه ویژه مدیران و مسئولان استان به سرمایه‌گذاری در زمینه اکوتوریسم و توسعه آن به عنوان محور سوم توسعه استان خراسان شمالی
۴	۰/۳۴	۴	۰/۰۸۵	وجود و عبور محور بجنورد- اسفراین و راه‌های بین روستایی آسفالتی از منطقه و مجاورت با بزرگراه آسیایی (جاده کناره)
۵	۰/۳۲	۴	۰/۰۸	امکان بهره‌مندی بیشتر از تسهیلات کم بهره بانک‌ها و مؤسسات مالی

				و اعتباری برای سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری
۶	۰/۲۱	۳	۰/۰۷	شرایط مناسب برای احداث اکوکمپ، اکوپارک و ژئوپارک در منطقه
۷	۰/۱۸	۳	۰/۰۶	ایجاد فرصت‌های مناسب برای مردم محلی جهت درک و حفاظت از ارزش‌ها و میراث‌های طبیعی و استفاده بهینه از محیط طبیعی به منظور تفریح و تفریح
۸	۰/۱۵	۳	۰/۰۵	افزایش فعالیت نهادهای اداری برای حفظ و صیانت از منابع طبیعی و چرای کنترل شده
۹	۰/۱۵	۳	۰/۰۵	برخورداری از ۳۹ واحد دانشگاهی در بجنورد و شهرهای استان و فرصت مناسب برای جلب تورهای آموزشی و گردشگران علمی
۱۰	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	وجود فرودگاه بین‌المللی بجنورد در فاصله ۱۰ کیلومتری منطقه
۱۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	بالا بودن میزان امنیت در منطقه
۱۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	وجود پدیده مهاجرت معکوس در روستاهای منطقه
۱۳	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	امکان برگزاری مسابقات کشتی باجوخه، جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های محلی و بین‌المللی در منطقه
۱۴	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	فرصت مبادلات فرهنگی با محیط خارج از منطقه
-	۲/۸۹	-	۰/۷۹۹	کل
اولویت	امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	ب) تهدیدها
۱	۰/۳۲	۴	۰/۰۸	افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سال‌های اخیر
۲	۰/۲۸	۴	۰/۰۷	لزوم رعایت حریم قانونی و تأسیساتی محورهای ارتباطی بر اساس مصوبه وزارت راه و شهرسازی
۳	۰/۲۱	۳	۰/۰۷	تغییر کاربری، تخریب جنگل‌ها و مراتع با عملیات خاک ورزی غیر اصولی و چرای بیش از حد مراتع
۴	۰/۱۲	۲	۰/۰۶	رخداد هر چند وقت یکبار مخاطرات طبیعی نظیر زلزله، سیل و صاعقه در فصل گردشگری
۵	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	فقدان برنامه‌ریزی هدفمند برای جلب مشارکت ساکنین محلی جهت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری
۶	۰/۰۵	۵	۰/۰۱	آلودگی منابع آب و خاک با استفاده از نهاده‌های زراعی و باغی نظیر سم پاشی باغات و باغ-مزارع و استفاده از کودهای شیمیایی
۷	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	تضعیف فرهنگ سستی و بومی منطقه و رشد نسبی بزهکاری‌ها و تخلفات اجتماعی
-	۱/۱۱	-	۰/۳۸	کل

با توجه به نتایج حاصله از جداول ۶ و ۷ که مجموع امتیازهای وزنی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای آن به ترتیب برابر با ۳/۹۹۵، ۱/۵۳، ۲/۸۹ و ۱/۱۱ می‌باشد؛ می‌توان گفت که منطقه استعداد فوق‌العاده‌ای در توسعه اکوتوریسم مناطق کوهستانی دارد.

۵-۳-۲- طراحی ماتریس و ارائه استراتژی‌های چهارگانه به منظور دستیابی به راهبردهای کلی توسعه گردشگری منطقه:

در این قسمت پس از طراحی ماتریس بر اساس مدل SWOT برای منطقه مورد مطالعه، اقدام به تنظیم استراتژی‌های چهارگانه شامل: استراتژی‌های تهاجمی (SO)، رقابتی (ST)، بازنگری (WO) و تدافعی (WT) گردیده و در نهایت به تحلیل آنها پرداخته می‌شود تا از این طریق بتوان الگوی توسعه گردشگری منطقه مورد مطالعه را مشخص و تدوین نمود.

در راستای ارائه استراتژی‌های کلان بر اساس قاعده معمول، چنانچه میانگین کل امتیازات تهدیدها و ضعف‌ها کمتر از کل امتیازات فرصت‌ها و قوت‌ها باشد ($WT < SO$)، استراتژی کلان از نوع استراتژی تهاجمی خواهد بود، چنان که میانگین کل امتیازات تهدیدها و ضعف‌ها بیشتر از میانگین کل امتیازات فرصت‌ها و قوت‌ها باشد ($WT > SO$)، در این صورت استراتژی از نوع تدافعی خواهد بود (فاضل نیا و هدایتی، ۱۳۸۹: ۱۵۴). بر این اساس نظر به اینکه کل امتیازات فرصت‌ها و قوت‌ها بر اساس مدل SWOT بیشتر از میانگین تهدیدها و ضعف‌ها می‌باشد ($WT(2.68) < SO(6.885)$)، بنابراین استراتژی برای توسعه اکوتوریسم منطقه کوهستانی بش قارداش از نوع تهاجمی خواهد بود.

راهبردها و راهکارهای توسعه اکوتوریسم منطقه بش قارداش به شرح زیر است:

۵-۳-۱- راهبردهای تهاجمی (SO)^۱

این مجموعه راهبردی از تقابل نقاط قوت و فرصت‌ها به وجود آمده است و عناصر راهبردی منتج از آن کمک می‌نماید تا منطقه مورد مطالعه از نقاط قوت خود در جهت بهره‌مندی هر چه بیشتر از فرصت‌های مهیا شده از سوی محیط خارجی استفاده نماید. به بیان دیگر در این استراتژی تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی استوار است. راهکارهای زیر جهت بهره‌برداری از برتری‌های موجود به منظور توسعه اکوتوریسم در منطقه بش قارداش بجنورد ارائه می‌گردد:

- اکوتوریسم توأم با توسعه اقتصادی در بهره‌مندی از جاذبه‌های طبیعت گردی منطقه؛
- استفاده هدفمند از پتانسیل‌های گردشگری جهت توسعه اکوتوریسم متناسب با مناطق کوهستانی و دره‌ای؛

۱- عبارت است از بهره‌گرفتن از نقاط قوت به منظور استفاده از فرصت‌ها

- استفاده از مساعدت مدیران دستگاه‌های اجرایی و تسهیلات کم بهره صندوق توسعه ملی به منظور سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری؛
- افزایش سرمایه‌گذاری در احداث اکوکمپ، اکوپارک و ژئوپارک با در نظر گرفتن ابعاد زیست محیطی و حفظ زیست بوم در منطقه؛
- ایجاد بستر مناسب برای سرمایه‌گذاری ساکنان محلی در راستای ایجاد درآمد و اشتغال زایی با کمک اداره کل امور روستایی و مناطق محروم استانداری؛
- هماهنگی بین دستگاه‌های مرتبط مانند سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، جهاد کشاورزی، منابع طبیعی، آب منطقه‌ای و محیط زیست به منظور صیانت از میراث‌های طبیعی و جاذبه‌های طبیعت گردی منطقه؛
- عملی کردن جذب گردشگران علمی و دانشگاهی با توجه به تعداد زیاد گردشگران علمی؛
- پخش تیزرهای تبلیغاتی در مراکز تجمع گردشگران و مسافین جهت معرفی و سوق دادن آنها به منطقه؛
- گسترش فعالیت‌های گردشگری در جهت جذب حداکثری گردشگر؛
- بهره‌مندی از جاذبه‌های توریسم ورزشی و سرمایه‌گذاری در زمینه‌های ورزشی و تفریحی در منطقه؛

۵-۳-۲-۲- راهبردهای رقابتی (نوع) (ST)^۱

- این استراتژی‌ها تکیه بر تنوع بخشی به نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی دارند. عناصر راهبردی این مجموعه تأکید بر توانایی‌های درونی و ارتقای ظرفیت‌های آن، در راستای کاهش و حذف تهدیدهای بیرونی دارند. بدین منظور راهکارهای زیر ارائه می‌گردد:
- کنترل و مدیریت بورس بازی زمین با نظارت دستگاه‌های ذیربط؛
  - تعریف حریم قانونی و تأسیساتی راه با توجه به تنگناهای ژئومورفولوژیکی و برنامه توسعه گردشگری منطقه؛
  - برنامه‌ریزی محیطی و اقتصادی در زمینه جاذبه‌های اکوتوریستی بدون تغییر شدید کاربری زمین و حفظ محیط کوهستانی؛
  - گردشگری پایدار و توسعه فعالیت‌های گردشگری سازگار با شرایط محیطی کوهستان با جلب مشارکت حداکثری ساکنین جهت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری؛
  - تعیین برنامه‌های بهینه اکوتوریستی و مدیریت صحیح در راستای حفظ محیط زیست و کاهش اثرات ناشی از فشار جمعیت؛
  - ارائه آموزش‌های لازم در زمینه کنترل تخلفات اجتماعی با هدف فرهنگ سازی توریست؛

۵-۳-۲-۳- راهبردهای بازنگری (WO)^۱

- در این گروه از استراتژی‌ها ضمن در نظر گرفتن نقاط ضعف درونی، سعی بر آن است تا با بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی، استراتژی‌های مربوط به نقاط ضعف فراروی نواحی توریستی کوهستانی تعیین شود که راهکارهای زیر در این راستا ارائه شده‌اند:
- بازنگری در نحوه برنامه‌ریزی گردشگری مناطق کوهستانی و حمایت دولت از اکوتوریسم کوهستان، بهره‌گیری منطقی از نهادها و اجرای قوانین و مقررات حمایتی در ساخت و سازهای گردشگری؛
  - تسریع در اجرای محور پرسرعت بجنورد- سنخواست و توسعه و تجهیز سایر راه‌های بین روستایی جهت دسترسی به چشم‌اندازها و مناظر بکر طبیعی و سراسر منطقه؛
  - بهره‌گیری از گرایش‌های بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران محلی در زمینه سرمایه‌گذاری به منظور توسعه گردشگری و ایجاد سایت‌های گردشگری؛
  - پوشش کامل و استقرار عوامل شاخص انتظامی در سرتاسر منطقه؛
  - برنامه‌های مناسب در زمینه غیرفصلی کردن گردشگری در منطقه و ایجاد امکانات زیربنایی و تأسیسات اولیه گردشگری مانند ایجاد مراکز اقامتی و پذیرایی، اکوکمپ، پارکینگ و سرویس‌های بهداشتی جهت اقامت بلندمدت، کوتاه مدت و استفاده گردشگران؛
  - بازنگری در نحوه اطلاع رسانی و تخصیص امکانات ویژه به سایت‌های تبلیغاتی، ساخت بیلبوردها و پوسترهای تبلیغاتی به منظور معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی منطقه با توجه به ویژگی‌های ژئومورفولوژی، زمین شناسی و هیدرولوژی منطقه؛
  - اجرای برنامه‌های آبخیزداری و نهادینه سازی عملیات مربوط به خاک ورزی اصولی به منظور کنترل سیلاب‌ها، استفاده بهینه از منابع آب سطحی و زیرزمینی و نصب تابلوهای راهنمایی و رانندگی مخاطاردهنده در زمینه امکان وقوع مخاطرات طبیعی نظیر سیل، صاعقه، کولاک، سرمازدگی، مه غلیظ، بهمن و ریزش سنگ در منطقه؛
  - ایجاد برنامه‌های مناسب در زمینه نحوه تعامل با گردشگران، توسعه مسائل فرهنگی و توسعه اکوتوریسم به منظور جلب روحیه مشارکت ساکنین محلی؛
  - ایجاد مدیریت قوی در زمینه توسعه گردشگری و استفاده از نیروهای مجرب و متخصص در برنامه‌ریزی گردشگری منطقه؛

۱- بهره‌جستن از فرصت‌ها برای از بین بردن نقاط ضعف

۵-۳-۲-۴- راهبردهای تدافعی (WT)^۱

این گروه از استراتژی‌ها از تقابل و تعامل نقاط ضعف و تهدیدها شکل می‌یابند. این مجموعه تأکید بر کمک به گردشگری کوهستانی و توسعه گردشگری منطقه می‌نماید. به این منظور راهکارهای زیر ارائه می‌شود:

- آموزش و اطلاع رسانی به مردم در نحوه برخورد آنها با گردشگران و جلوگیری از تعارض بین مردم بومی و گردشگران

- برگزاری همایش‌ها، سمینارها و نشست‌های توسعه سرمایه‌گذاری در صنعت توریسم با تأکید بر اکوتوریسم کوهستانی توسط دانشگاه‌ها، مراکز آموزش عالی و دستگاه‌های دولتی؛

- وضع قوانین و مقررات، تشویقی، بازدارنده و شدید اقتصادی به منظور استفاده درست از زمین و جاذبه‌های توریستی؛

- استفاده از نیروهای بومی به منظور کنترل امنیت، منابع طبیعی و محیط زیست؛

- برگزاری جشنواره‌های کوچک و بزرگ به منظور تبادلات فرهنگی؛

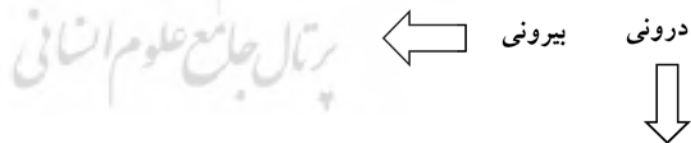
- استفاده از درآمدهای توریستی در برنامه‌ریزی زیست محیطی منطقه؛

- تشویق و ترغیب بخش‌های خصوصی و دولتی برای احداث مؤسسات و آموزشگاه‌های دوره‌های تخصصی گردشگری برای تربیت کادر مجرب و متخصص؛

- نظارت و کنترل محیط زیست طبیعی کوهستانی منطقه؛

خلاصه راهبردها و راهکارهای لازم به منظور توسعه اکوتوریسم منطقه بش قارداش در قالب طراحی ماتریس در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۸) ماتریس خلاصه راهبردها و راهکارهای لازم برای توسعه اکوتوریسم در منطقه بش قارداش بجنورد

تهدیدها (T)	فرصت‌ها (O)	تحلیل SWOT
T1: افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سال‌های اخیر	O1: امکان اشتغالزایی در زمینه‌های اقامتی و خدماتی و افزایش درآمد برای جمعیت ساکن در منطقه	
T2: لزوم رعایت حریم قانونی و تأسیساتی محورهای ارتباطی بر اساس مصوبه وزارت راه و شهرسازی	O2: وجود و عبور محور بجنورد-سفراین و راه‌های بین روستایی آسفالت‌شده از منطقه و مجاورت با بزرگراه	
T3: آلودگی منابع آب و خاک یا		

<p>استفاده از نهاده‌های زراعی و باغی نظیر سم‌پاشی باغات و باغ-مزارع و استفاده از کودهای شیمیایی</p> <p>T4: فقدان برنامه‌ریزی هدفمند برای جلب مشارکت ساکنین محلی جهت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری</p> <p>T5: تضعیف فرهنگ سنتی و بومی منطقه و رشد نسبی بزهکاری‌ها و تخلفات اجتماعی</p> <p>T6: رخداد هر چند وقت یک‌بار مخاطرات طبیعی نظیر زلزله، سیل و صاعقه در فصل گردشگری</p> <p>T7: تغییر کاربری، تخریب جنگل‌ها و مراتع با عملیات خاک ورزی غیر اصولی و چرای بیش از حد مراتع</p>	<p>آسیابی (جاده کناره)</p> <p>O3: شرایط مساعد توپوگرافی به منظور احداث سایت ورزش‌های کایت‌سواری، چتربازی، پاراگلایدر سواری، بالن‌سواری، پرش از ارتفاع و عملیات راپل</p> <p>O4: شرایط مناسب برای احداث اکوکمپ، اکوپارک و ژئوپارک در منطقه</p> <p>O5: امکان برگزاری مسابقات کشتی باچوخه، جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های محلی و بین‌المللی در منطقه</p> <p>O6: فرصت مبادلات فرهنگی با محیط خارج از منطقه</p> <p>O7: ایجاد فرصت‌های مناسب برای مردم محلی جهت درک و حفاظت از ارزش‌ها و میراث‌های طبیعی و استفاده بهینه از محیط طبیعی به منظور تفریح و تفریح</p> <p>O8: برخورداری از ۳۹ واحد دانشگاهی در بجنورد و شهرهای استان و فرصت مناسب برای جلب تورهای آموزشی و گردشگران علمی</p> <p>O9: وجود فرودگاه بین‌المللی بجنورد در فاصله ۱۰ کیلومتری منطقه</p> <p>O10: نگاه مثبت و توجه ویژه مدیران و مسئولان استان به سرمایه‌گذاری در زمینه اکوتوریسم و توسعه آن به عنوان محور سوم توسعه استان خراسان شمالی</p> <p>O11: بالا بودن میزان امنیت در منطقه</p> <p>O12: وجود پدیده مهاجرت معکوس در روستاهای منطقه</p> <p>O13: امکان بهره‌مندی بیشتر از تسهیلات کم بهره بانک‌ها و مؤسسات</p>	
---	---	--

	<p>مالی و اعتباری برای سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری</p> <p>O14: افزایش فعالیت نهادهای اداری برای حفظ و صیانت از منابع طبیعی و اجرای کنترل شده</p>	
<p>راهبردهای رقابتی (ST)</p> <p>۱- کنترل و مدیریت بورس بازی زمین با نظارت دستگاه‌های ذیربط</p> <p>۲- تعریف حریم قانونی و تأسیساتی راه با توجه به تنگناهای ژئومورفولوژیکی و برنامه توسعه گردشگری منطقه</p> <p>۳- برنامه‌ریزی محیطی و اقتصادی در زمینه جاذبه‌های اکوتوریستی بدون تغییر شدید کاربری زمین و حفظ محیط کوهستانی</p> <p>۴- گردشگری پایدار و توسعه فعالیت‌های گردشگری سازگار با شرایط محیطی کوهستان با جلب مشارکت حداکثری ساکنین جهت سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری</p> <p>۵- تعیین برنامه‌های بهینه اکوتوریستی و مدیریت صحیح در راستای حفظ محیط زیست و کاهش اثرات ناشی از فشار جمعیت</p> <p>۶- ارائه آموزش‌های لازم در زمینه کنترل تخلفات اجتماعی با هدف فرهنگ سازی توریست</p>	<p>راهبردهای تهاجمی (SO)</p> <p>۱- اکوتوریسم توأم با توسعه اقتصادی در بهره‌مندی از جاذبه‌های طبیعت گردی منطقه</p> <p>۲- استفاده هدفمند از پتانسیل‌های گردشگری جهت توسعه اکوتوریسم متناسب با مناطق کوهستانی و دره‌ای</p> <p>۳- استفاده از مساعدت مدیران دستگاه‌های اجرایی و تسهیلات کم بهره صندوق توسعه ملی به منظور سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری</p> <p>۴- افزایش سرمایه‌گذاری در احداث اکوکمپ، اکوپارک و ژئوپارک با در نظر گرفتن ابعاد زیست محیطی و حفظ زیست بوم در منطقه</p> <p>۵- ایجاد بستر مناسب برای سرمایه‌گذاری ساکنان محلی در راستای ایجاد درآمد و اشتغال زایی با کمک اداره کل امور روستایی و مناطق محروم استانداری</p> <p>۶- هماهنگی بین دستگاه‌های مرتبط مانند سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، جهاد کشاورزی، منابع طبیعی، آب منطقه‌ای و محیط زیست به منظور صیانت از میراث‌های طبیعی و جاذبه‌های طبیعت گردی منطقه</p> <p>۷- عملی کردن جذب گردشگران علمی و دانشجویی با توجه به تعداد زیاد گردشگران علمی</p> <p>۸- پخش تیزرهای تبلیغاتی در مراکز</p>	<p>نقاط قوت (S)</p> <p>S1: برخورداری از منابع طبیعی، استعدادها و پتانسیل‌های متنوع و خالی جهت سرمایه‌گذاری در گردشگری منطقه</p> <p>S2: عبور محور آسفالتی تک بانده و دوبانده بجنورد- اسفراین از منطقه، مجاورت و دسترسی آسان به بزرگراه آسیایی</p> <p>S3: شرایط طبیعی مناسب جهت بهره‌مندی از انرژی پاک خورشیدی برای تولید و تأمین انرژی</p> <p>S4: نزدیکی به شهر بجنورد و امکان استفاده از تسهیلات رفاهی آن</p> <p>S5: تأثیر جبهه‌های سبزیایی در فصل گرم سال، برخورداری از آب و هوای معتدل با هوای لطیف و باد ملایم غربی</p> <p>S6: برخورداری از جاذبه‌های اکوتوریستی ممتاز، تنوع چشم‌اندازهای طبیعی و بکر</p> <p>S7: شرایط مناسب برای برگزاری تورهای طبیعت گردی، کوهپیمایی و پیاده روی</p> <p>S8: برخورداری از چشمه‌ها و سراب‌های معدنی جهت آب درمانی و املاح درمانی و منابع آب سطحی منظم</p> <p>S9: برخورداری از ارتفاعات، فقدان آلودگی‌های نوری و هوایی، نبود ریزگردها و شرایط مناسب جهت رؤیت ماه شوال، صور فلکی، اجرام</p>

<p>تجمع گردشگران و مسافرین جهت معرفی و سوق دادن آنها به منطقه</p> <p>۹- گسترش فعالیتهای گردشگری در جهت جذب حداکثری گردشگر</p> <p>۱۰- بهره‌مندی از جاذبه‌های توریسم ورزشی و سرمایه‌گذاری در زمینه‌های ورزشی و تفریحی در منطقه</p>	<p>آسمانی و پدیده‌های خاص جوی مانند خورشیدگرفتگی، ماه گرفتگی و بارش‌های شهاب سنگی</p> <p>S10: جاذبه‌های ورزشی و تفریحی متعدد و متنوع در منطقه از جمله اتومبیل رانی، موتورسواری، ورزش‌های هوایی و زمستانی</p> <p>S11: برخورداری از مصالح ساختمانی با کیفیت و مقاوم نظیر سنگ مالون، شن و ماسه جهت اجرای پروژه‌های عمرانی مرتبط با گردشگری</p> <p>S12: برخورداری از شرایط زمین شناسی، ژئومورفولوژی، فیزیوگرافی و هیدرولوژی مناسب برای احداث سد و دریاچه‌های مصنوعی</p> <p>S13: برخورداری از انواع لندفرم‌ها، نظیر انواع پادگانه‌ها، مخروط افکنه‌ها، توده‌های نفوذی، ساختمان‌های افقی، چین خورده و شکسته، اشکال حاصل از فرایندهای دامنه‌ای نظیر ریزش، بهمن و لغزش، اشکال ناشی از دینامیک‌های بیرونی نظیر فرایندهای اولیه و ثانویه ناشی از عمل انحلال و فرسایش آبی</p> <p>S14: استقرار بوستان بش‌قارداش با امکانات خدماتی و زیرساختی گردشگری مناسب در ورودی منطقه</p> <p>S15: چشم‌انداز زیبا و تنوع توپوگرافی نظیر وجود ناهمواری کوهستان، پایکوه، دشت میانکوهی و دره‌ای</p> <p>S16: تنوع لیتولوژیکی و سازندهای سطحی با رنگ و مقاومت متفاوت</p> <p>S17: امکان استفاده از باغات در زمینه اقامت و پذیرایی گردشگران</p>
--	--

		S18: وجود پارک ملی و منطقه حفاظت شده سالوگ با گونه‌های جانوری نادر در مجاورت منطقه
<p>راهبردهای تدافعی (WT)</p> <p>۱- آموزش و اطلاع رسانی به مردم در نحوه برخورد آنها با گردشگران و جلوگیری از تعارض بین مردم بومی و گردشگران</p> <p>۲- برگزاری همایش‌ها، سمینارها و نشست‌های توسعه سرمایه‌گذاری در صنعت توریسم با تأکید بر اکوتوریسم کوهستانی توسط دانشگاه‌ها، مراکز آموزش عالی و دستگاه‌های دولتی</p> <p>۳- وضع قوانین و مقررات، تشویقی، بازدارنده و شدید اقتصادی به منظور استفاده درست از زمین و جاذبه‌های توریستی</p> <p>۴- استفاده از نیروهای بومی به منظور کنترل امنیت، منابع طبیعی و محیط زیست</p> <p>۵- برگزاری جشنواره‌های کوچک و بزرگ به منظور تبادلات فرهنگی</p> <p>۶- استفاده از درآمدهای توریستی در برنامه‌ریزی زیست محیطی منطقه</p> <p>۷- تشویق و ترغیب بخش‌های خصوصی و دولتی برای احداث مؤسسات و آموزشگاه‌های دوره‌های تخصصی گردشگری برای تربیت کادر مجرب و متخصص</p> <p>۸- نظارت و کنترل محیط زیست طبیعی کوهستانی منطقه</p>	<p>راهبردهای بازنگری (WO)</p> <p>۱- بازنگری در نحوه برنامه‌ریزی گردشگری مناطق کوهستانی و حمایت دولت از اکوتوریسم کوهستان، بهره‌گیری منطقی از نهادها و اجرای قوانین و مقررات حمایتی در ساخت و سازهای گردشگری</p> <p>۲- تسریع در اجرای محور پرسرعت بجنورد- سنخواست و توسعه و تجهیز سایر راه‌های بین روستایی جهت دسترسی به چشم‌اندازها و مناظر بکر طبیعی و سراسر منطقه</p> <p>۳- بهره‌گیری از گرایش‌های بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران محلی در زمینه سرمایه‌گذاری به منظور توسعه گردشگری و ایجاد سایت‌های گردشگری</p> <p>۴- پوشش کامل و استقرار عوامل شاخص نظامی در سرتاسر منطقه</p> <p>۵- برنامه‌های مناسب در زمینه گردشگری غیرفصلی، عدم تبعیت از ضربه‌های چرخش فصل‌ها و ایجاد امکانات زیربنایی و تأسیسات اولیه گردشگری مانند ایجاد مراکز اقامتی و پذیرایی، اکوکمپ، پارکینگ و سرویس‌های بهداشتی جهت اقامت بلندمدت، کوتاه مدت و استفاده گردشگران</p> <p>۶- بازنگری در نحوه اطلاع رسانی و تخصیص امکانات ویژه به سایت‌های تبلیغاتی، ساخت بیلبوردها و پوستره‌های تبلیغاتی به منظور معرفی جاذبه‌های</p>	<p>نقاط ضعف (W)</p> <p>W1: برخورداری از آب و هوای سرد در فصل زمستان و اواخر پاییز امکان وقوع مخاطرات طبیعی مانند زلزله، سیل، صاعقه، کولاک، سرمازدگی، مه غلیظ، بهمن و ریزش سنگ</p> <p>W2: بحران آب در برخی نقاط منطقه</p> <p>W3: عدم ارائه تبلیغات مناسب جهت معرفی پتانسیل‌های اکوتوریستی منطقه</p> <p>W4: فقدان برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری محلی در زمینه صنعت گردشگری</p> <p>W5: گستردگی سازندهای سخت در مناطق کوهستانی و نبود راه‌های مناسب دسترسی به سراسر منطقه و فاصله زیاد برخی چشم‌اندازها و مناظر بکر طبیعی از مسیرهای ارتباطی</p> <p>W6: عدم استقرار عوامل شاخص نظامی در سرتاسر منطقه</p> <p>W7: نبود فضاهای اقامتی، تجهیزات و تأسیسات اولیه گردشگری جهت اقامت بلندمدت، کوتاه مدت و استفاده گردشگران</p> <p>W8: تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم منطقه و پایین بودن روحیه مشارکت مردم محلی در پذیرش گردشگران</p>

<p>اکوتوریستی منطقه با توجه به ویژگی‌های ژئومورفولوژی، زمین‌شناسی و هیدرولوژی منطقه</p> <p>۷- اجرای برنامه‌های آبخیزداری و نهادینه سازی عملیات مربوط به خاک ورزی اصولی به منظور کنترل سیلاب‌ها، استفاده بهینه از منابع آب سطحی و زیرزمینی و نصب تابلوهای راهنمایی و رانندگی اخطاردهنده در زمینه امکان وقوع مخاطرات طبیعی نظیر سیل، صاعقه، کولاک، سرمازدگی، مه غلیظ، بهمن و ریزش سنگ در منطقه</p> <p>۸- ایجاد برنامه‌های مناسب در زمینه نحوه تعامل با گردشگران، توسعه مسائل فرهنگی و توسعه اکوتوریسم به منظور جلب روحیه مشارکت ساکنین محلی</p> <p>۹- ایجاد مدیریت قوی در زمینه توسعه گردشگری و استفاده از نیروهای مجرب و متخصص در برنامه‌ریزی گردشگری منطقه</p>	
--	--

۴-۵- رویکردهای بنیادین در ارائه برنامه گردشگری در منطقه بش‌قارداش:

در سال ۲۰۲۰ گردشگری داخلی از اهمیتی بسیار قابل توجه، چه از نظر مالی و چه از نظر فعالیت، برخوردار خواهد بود. با توجه به نزدیک شدن گردشگری داخلی کشورهای پیشرفته به مرز نهایی ظرفیت خود، رشد گردشگری داخلی در مناطقی چون آسیا بیشتر از گردشگری داخلی کشورهای پیشرفته است. با توجه به این شرایط ارائه رویکردهای بنیادین در برنامه گردشگری منطقه الزامی به نظر می‌رسد. در ارائه رویکردهای بنیادین علاوه بر شناخت پیمایشی محدوده از اسناد فرادستی نظیر طرح ملی توسعه گردشگری کشور، سند چشم‌انداز ۲۰ ساله (افق ۱۴۰۴)، سند توسعه استان در برنامه‌های ۵ ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و طرح جامع توسعه و عمران حوزه نفوذ شهرستان استفاده به عمل آمده است.

رویکرد نخست: تثبیت جایگاه گردشگری منطقه بش‌قارداش در برنامه‌های کلان توسعه کشور و

استان خراسان شمالی نظیر طرح‌های کالبدی ملی، آمایش سرزمین و برنامه راهبردی توسعه روستایی استان

با تعریف شفاف و قابل فهم از آن و پیوند آن با طرح‌های اقتصادی و تجاری بزرگ، تدوین قوانین جهت رفع چالش‌های احتمالی گردشگری منطقه، تبیین اهداف برای مجریان طرح گردشگری منطقه، استفاده چندمنظوره از تأسیسات زیربنایی، تدوین قوانین و مقررات محکم برای حفاظت از آثار تعریف شده طبیعی و فرهنگی منطقه به عنوان منابع مهم مورد نیاز در گردشگری با تأثیرات سودآور اقتصادی پایدار.

رویکرد دوم: جهت گیری کلان مدیریتی در ارائه برنامه برای پاسخگویی به نیازهای ساختاری و زیربنایی صنعت گردشگری در منطقه، معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی ارائه شده در تحقیق و شناسایی جاذبه‌های گردشگری طبیعی احتمالی با کمک گروه‌های علمی جغرافیای طبیعی، زمین شناسی، محیط زیست، منابع طبیعی و ... ، مطالعه و پژوهش در ساختارهای نوین و آتی صنعت گردشگری و ارائه تأثیرگذاری‌های مثبت و منفی آن برای مدیریت کلان، ساماندهی و سرمایه‌گذاری برای دستیابی به استانداردهای جهانی در بخش صنعت حمل و نقل در منطقه، سرمایه‌گذاری خصوصی و دولتی برای ساخت امکانات اقامتی و پذیرایی نظیر هتل و رستوران در منطقه.

رویکرد سوم: تعریف سازوکار خدماتی، ایجاد مناسبات ویژه و نزدیک به استانداردهای جهانی برای سرویس دهی به گردشگران داخلی و خارجی، فعال نمودن مؤسسات گردشگری در منطقه، تعریف تسهیلات گمرکی برای گردشگران و کاهش تعرفه‌ها، آماده سازی زمینه‌های روانی برای پذیرش گردشگران داخلی و خارجی توسط متولیان فرهنگی و مذهبی جامعه میزبان.

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهادها:

از گام‌های اساسی توسعه در هر کشور و ناحیه، استفاده بهینه از منابع و ظرفیت‌های طبیعی موجود است و شناسایی پتانسیل‌های موجود و تدوین سیاست‌های درست و برنامه‌ریزی‌های اصولی برای بالفعل کردن توانمندی‌ها، ضرورت اصلی برای نیل به توسعه پایدار می‌باشد. بخش وسیعی از کشور ایران و استان خراسان شمالی شامل مناطق کوهستانی است که بعضاً به دلیل عدم مطالعه و معرفی ظرفیت‌ها، مدیریت غیراصولی در بهره برداری از زمین و منابع طبیعی موجود، تنگناهای ژئومورفولوژیکی و برخورداری از مخاطرات طبیعی، محرومیت از ویژگی‌های اقتصادی- اجتماعی آنها محسوب می‌شود و اکوتوریسم کوهستانی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل رشد و پیشرفت این نواحی ناشناخته باقی مانده است. بنابراین معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی و تحلیل ریزپهنه‌های مناسب اکوتوریسم در این نواحی، در بهبود وضعیت اقتصادی، ایجاد اشتغال، افزایش درآمد و در نهایت توسعه پایدار این مناطق می‌تواند کمک عمده‌ای نماید. بدین منظور در این تحقیق قابلیت‌ها و محدودیت‌های اکوتوریسم منطقه بش‌قارداش با استفاده از مدل SWOT بررسی و تحلیل شد. برتری امتیاز وزنی نقاط قوت (۳/۹۹۵) و فرصت‌های منطقه (۲/۸۹) نسبت به امتیاز وزنی نقاط ضعف (۱/۵۳) و تهدیدهای منطقه (۱/۱۱) از نتایج حاصل از به‌کارگیری مدل SWOT در منطقه مورد مطالعه است. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که با وجود مشکلات و تنگناهای مختلف طبیعی

و انسانی نظیر تنگناهای ژئومورفولوژیکی، اقلیم سرد کوهستانی، محدودیت‌های فصلی، مخاطرات طبیعی، فقدان مراکز اقامتی و رفاهی در نقاط هدف، کمبود سرمایه‌گذاری در بخش صنعت توریسم، مدیریت غیربومی و بی‌ثباتی در آن، کمبود امکانات و تجهیزات دسترسی مطلوب به برخی از پهنه‌ها و نقاط گردشگری، عدم تطابق فرهنگی جامعه محلی با گردشگران طبیعی و ... به دلایلی چون پتانسیل‌های مناسب اکوتوریسم و برخورداری از اشکال متنوع اکوتوریسم مناطق کوهستانی، موقعیت ارتباطی مناسب نظیر گذر محور بجنورد- اسفراین و نزدیکی به بزرگراه آسیایی، استقرار بوستان بش‌قارداش در ورودی منطقه، وجود سراب‌ها و چشمه‌های کارستی، برخورداری از آب و هوای بسیار معتدل در فصل گردشگری، برخورداری از زمینه‌های مناسب گردشگری علمی با توجه به ویژگی‌های متنوع و منحصر به فرد ژئومورفولوژی و زمین‌شناسی، در منطقه کوهستانی بش‌قارداش و دهلیزهای موجود در آن استعداد و قابلیت فوق‌العاده‌ای در توسعه اکوتوریسم کوهستانی وجود دارد و می‌تواند یکی از قطب‌های گردشگری کشور و استان خراسان شمالی باشد. با توجه به این‌که در سال‌های اخیر طبیعت گردی و گردشگری کوهستان جایگاه ویژه‌ای را در اقتصاد کشورها به خود اختصاص داده و به یکی از پردرآمدترین عوامل اقتصادی تبدیل گشته است، لزوم برنامه‌ریزی و توسعه این بخش از صنعت گردشگری بیش از هر زمانی احساس می‌شود. بنابراین در راستای تحقق هر چه سریعتر اهداف توسعه اکوتوریسم در سراسر منطقه بش‌قارداش پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- عدم برنامه‌ریزی نقطه‌ای، تدوین برنامه جامع گردشگری استان و برنامه راهبردی توسعه روستاهای استان تا سطح راهبردها و برنامه عملیاتی، اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری‌ها با توجه به جاذبه‌های اکوتوریستی موجود و انجام فعالیت‌های اصولی در زمینه گردشگری منطقه

- معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی منطقه نظیر لندفرم‌هایی چون پادگانه‌ها، مخروط افکنه‌ها، توده‌های نفوذی، ساختمان‌های افقی، چین خورده و شکسته، اشکال حاصل از فرایندهای دامنه‌ای نظیر ریزش، بهم‌ریختگی و لغزش، اشکال ناشی از دینامیک‌های بیرونی نظیر فرایندهای اولیه و ثانویه ناشی از عمل انحلال و فرسایش آبی از طریق خروجی گرفتن از محیط GIS به صورت نقشه، پایگاه داده‌های مکانی، رسانه‌های تصویری و نوشتاری

- تبدیل منطقه بش‌قارداش با توجه به وضعیت توپوگرافی و پیکرشناسی زمین به سایت ورزش‌های هوایی مانند کایت سواری، چتربازی، پاراگلایدر سواری، بالن سواری، پرش از ارتفاع و عملیات راپل در سطح شهرستان

- صخره نوردی، کوهنوردی و برگزاری تورهای پیاده روی، طبیعت گردی و کوهپیمایی
- تجهیز و توسعه راه‌های ارتباطی مناسب جهت جذب و رفاه بیشتر طبیعت گردان در سراسر منطقه

- احداث اکوکمپ، اکوپارک و ژئوپارک با در نظر گرفتن ابعاد زیست محیطی و حفظ زیست بوم در منطقه

- آشنا ساختن ساکنان محلی با صنعت گردشگری و اثرات فرهنگی - اقتصادی آن مانند افزایش درآمد و اشتغالزایی

علاوه بر پتانسیل‌های اکوتوریستی این منطقه از ظرفیت مناسبی در زمینه آگروتوریسم و جغرافیای فرهنگی نیز دارد. امید است در آینده شاهد انجام پژوهش‌هایی در این زمینه نیز باشیم.

امید است با شناخت توانمندی‌های اکوتوریستی منطقه بش‌قارداش و ایجاد زیرساخت‌های اصلی و زیربنایی در سراسر نقاط آن، تبلیغات مؤثر و تدوین سیاست‌های صحیح و برنامه‌ریزی اصولی، جهت بهره‌برداری بهینه و بالفعل نمودن تمام قابلیت‌های موجود گامی مؤثر در جهت توسعه گردشگری، توسعه پایدار و رفع محرومیت از چهره منطقه برداشته شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مآخذ:

- ۱- استادحسین، ر. ۱۳۷۹. «صنعت گردشگری و جنبه‌های اقتصادی آن»، تازه‌های اقتصاد، شماره نود، صفحات ۱۶-۱۳.
- ۲- افتخاری، ع.، مهدوی، د. ۱۳۸۵. «راهکارهای توسعه گردشگری با استفاده از مدل SWOT (مطالعه موردی دهستان لواسان کوچک)»، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره دهم، شماره ۲. ۳۰-۱.
- ۳- امیراحمدی، ا.، معتمدی راد، م.، پورهاشمی، س.، قرایی، ه.، آب باریکی، ز. ۱۳۹۱ «تعیین پتانسیل‌های اکوتوریسم کویر مزینان سبزوار با استفاده از مدل SWOT» مجله مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال دوم، شماره هشتم، ۷۵-۵۵.
- ۴- تودارو، م. ۱۳۶۸. «توسعه اقتصادی در جهان سوم»، ترجمه غلامعلی فرجادی، سازمان برنامه و بودجه، تهران.
- ۵- جعفری، ت.، مقامی‌مقیم، غ.، عظیمیان قهرمانلو، م. ۱۳۹۱. «استان شناسی خراسان شمالی»، انتشارات سازمان پژوهش و تألیف کتب درسی، تهران.
- ۶- حاتمی‌نژاد، ح.، محمدی ده چشمه، م.، محمدی ده چشمه، ر. ۱۳۸۷. «سنجش میزان توسعه پذیری سکونتگاه‌های انسانی در شهرکرد در سطح دهستان»، فصلنامه روستا و توسعه، سال دهم، شماره ۴. ۱۹۷-۱۷۵.
- ۷- خاکپور، ب.، نادری مایوان، ر.، عطاله، ز.، شکیبا، ب. ۱۳۹۳. «اولویت‌بندی معیارهای مؤثر بر سرمایه‌گذاری در مناطق اکوتوریستی شهرستان شیروان به روش AHP»، فصلنامه فضای گردشگری، سال اول، شماره ۴.
- ۸- حیدری مکرر، ح.، شوقی، م. ۱۳۹۰. «بررسی قابلیت‌ها و تنگناهای توسعه گردشگری روستایی در شهرستان دشتی»، مجموعه مقالات اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم روستایی، ۱۴-۱.
- ۹- رنجبریان، ب. ۱۳۸۲. برنامه‌ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه‌ای»، انتشارات جهاد دانشگاهی اصفهان، اصفهان.
- ۱۰- رنجبریان، ب.، زاهدی، م. ۱۳۸۹. «شناخت گردشگری»، انتشارات چهارباغ، اصفهان.
- ۱۱- شفیع زاده، ا. ۱۳۸۳. «اکوتوریسم در ایران چیزی در حد صفر»، نشریه جهان صنعت، شماره ۵.
- ۱۲- ضیایی، م. ۱۳۸۸. «جغرافیای گردشگری»، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
- ۱۳- فاضل نیا، غ.، هدایتی، ص. ۱۳۸۹. «راهبردهای مناسب برای توسعه گردشگری دریاچه زریوار»، جغرافیا و توسعه، شماره ۱۹، ۱۷۰-۱۴۵.
- ۱۴- فال سلیمان، م.، حجی پور، م. ۱۳۹۰. «تحلیل قابلیت‌ها و محدودیت‌های توسعه اکوتوریسم استان خراسان جنوبی در راستای تقویت نقش آن در توسعه روستایی»، مجموعه مقالات اولین همایش ملی جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم روستایی، ۱۶-۱.

- ۱۵- فنل، ف. ۱۳۸۵. «مقدمه‌ای بر طبیعت گردی»، ترجمه جعفر اولادی قادیکلایی، انتشارات دانشگاه مازندران، بابلسر.
- ۱۶- مظفری، ح. ۱۳۸۹. «تحلیل پهنه‌های مناسب توسعه اکوتوریسم در استان زنجان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه حکیم سبزواری.
- ۱۷- هاشمی، ن. ۱۳۸۹. «نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی»، فصلنامه روستا و توسعه، شماره ۳۸۸-۱۷۳.
- ۱۸- وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح ارتش جمهوری اسلامی ایران، «برگ‌های نقشه‌های توپوگرافی ۱:۵۰۰۰۰۰ بجنورد، ارکان و توی».
- ۱۹- وزارت صنعت، معدن و تجارت، سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور، «شیت نقشه زمین شناسی ۱:۱۰۰۰۰۰۰ بجنورد».
- 20- Banerjee, U. K. , S. Kumari, S. K. P. Sudhakar.2002.Remote Sensing and GIS based planning: A case study for western Midnapore, west Bengal, India, http://www.GISdevelopment.net/application_miscellaneous/mise028pdf.htm.
- 21- Fung, T. and F. K. K. Wong, .2007. Ecotourism planning using multiple criteria evaluation with GIS, a department of Geography and Resources Management, The Chinese University of Hong Kong, Shatin, New Territories, Hong Kong Geocarto International, Volume 22, .87-105.
- 22- Kumari, S. Behera, M. D. and Tewari, H. R. .2010. Identification of potential ecotourism sites in Sikkim West District, using geospatial tools, Tropical Ecology, 51 (1), pages 75-85.
- 23- Nyaupane, G. P. and B. Thapa.2004. Evaluation of Ecotourism: A Comparative Assessment in the Annapurna Conservation Area Project, Nepal, Journal of Ecotourism. Volume 3, Issue 1, pages 20-45.
- 24- Rannveig Olafsdottir, Micael Runnstrom.2009.A GIS Approach to Evaluating Ecological Sensitivity for Tourism Development in Fragile Environments: A Case Study from SE Iceland , Journal article, Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, Volume 9, No 1, ISSN: 1502-2250, 22-38.
- 25- Rinzin, C, Walter, J. , Vermeulen, V. & Glasbergen, P.2007. Ecotourism As A Mechanism For Sustainable Development. The Case of Bhutan environmental Sviences, Environmental Science, 4(2), 22-38.
- 26- Tremblay, P. 2006. Desert Tourism Scoping Study, Desert Knowledge CRC, Report 12, Australia, Charles Darwin University.